

DE VOGELTREK LANGS DE HOLLANDSCHE KUST, HEEN EN TERUG.

(Vervolg en slot van blz. 291).

EN 11den Febr. trekken er 's morgens 2 ganzen naar zee, in den polder zwerft een eenzame rotgans, wiens broer en zus vanmorgen door den boerenzoon werden geschoten. (De gent was 8 cM. langer dan het vrouwtje. Torenvalk en snip present, aan zee scholekster, een wulp, strandloopers, rotganzen en kort over de branding eenden van allerlei soort. Hiermee is de najaarstrek afgelopen en zes dagen later begint de terugtrek al met de aankomst der kieften: 17 Februari 's middags om 12 uur vliegen er, half duikeland, 10 vroolijke exemplaren over. De volgende dagen verschijnen er meer. Alleen zag ik 14 Februari nog een sperwer of smelleken en den 16den een torenvalk. 18 Febr. geeft 13 ganzen en een kudde, weidend in 't weiland, 21 Februari weer een torenvalk, den 22sten een sperwer, den 24sten 5 ganzen en een slechtvalk, 's middags weer 7 ganzen, 27 Febr. 6 sijsjes en doortrek van bonte spechten. 5 Maart komen berichten binnen van terugtrekkende eenden en ganzen:

No. 1: 30 eenden in Oegstgeest, no. 2: 24 ganzen langs zee, no. 3; 20—30 ganzen, no. 4: ook ganzen, alles naar 't Noorden.

4 Maart begint de reiger-terugtrek, die op 11 Maart zijn maximum bereikt en bovendien op 4 Maart enorme kieften-terugtrek.

6 Maart wulpen; watersnip, eend en kramsvogel zitten nog altijd bij de boerderij. Zelfs met sterke vorst blijven watersnip en kramsvogel hier dus over. Ganzen (16 stuks) vroolijken door hun gesnater 't duin wat op en langs den zeekant trekken strandloopers, wulpen, 3 kramsvogels en enkele tuten. Ook zit 't er vol zee-eenden (o.a. trekken er 200—300 stuks langs in troepjes); zoo nu en dan passeeren rotganzen (alles nog 6 Maart).

11 Maart is, behalve de reigertrek, een kieftendag. Ik zou niet durven schatten hoeveel er dien dag in Holland arriveerden of doortrokken, maar 't aantal bedroeg zeker in de tienduizenden. 12 Maart gaat de kieftentrek door en tegen schemer snorren de eerste goudplevieren over, dicht langs me, $\pm$ 20 stuks.

Op 14 Maart vertoont zich weer een kramsvogel, in 't weiland juicht de eerste grutto; ook zijn er opeens vrij veel kwikstaarten.

15 Maart kauwtjes *) en den volgenden dag beginnen weer de eerste bonte kraaien zich te orienteeren en vliegen ze hoog over stad en dorp, vergezeld van kieften, naar hun Oostelijke broedplaatsen.

17 Maart wulpen, leeuweriken, wat merels. Bovendien is er 17 en ook 18 Maart algemeene kwikstaartjesaankomst.

18 Maart trekt de boomleeuwerik door.

19 Maart weer enkele kramsvogels en den 20sten de eerste en eenige gaaien,

die ik zag terugtrekken. Toen ze arriveerden, was hun richting Z.O.—N.W. en op den terugtrek gaan ze net zoo: N.W.—Z.O. Ze schijnen dus niet de kust te volgen, maar gaan dwars 't land over; ik zag ze ook in Oegstgeest, Leiden, Leiderdorp, altijd Z.O.—N.W. Toch hielden er ook troepen de kust, maar misschien waren die eerst 't land over, daarheen gevlogen.

Hierbij sluit een tijd aan van zang en liefde, paren en bouwen, maar van trek valt weinig waar te nemen; alleen 23 Maart een torenvalk en sperwer, 1 April een torenvalk. Begin (o. a. 4) April kan je nog genieten van de schol-eksterbendes op weilanden of zandvlaktes, waar de dieren uren achteréén rondstappen of stilstaan.

7 April trekt een sperwertje door, die mislaat op een paar leeuweriken en de roodborsttapuit, die 24 Maart al verscheen (en 25 Maart al een 2de, beide ♂♂), krijgt 6 April gezelschap, want dan arriveert 't eerste tapuitenpaar. En op denzelfden dag, dat de sperwer missloeg, 7 April, verscheen de eerste roodstaart om de tapuiten een tijdje gezelschap te houden. Verleden jaar kwam die eerste roodstaart, evenals dit jaar een ♀ al op 19 Maart en tot nog toe hield ik ze beide voor gekraagde, omdat de zwarte bij ons als broedvogel ontbreekt.

Maar deze data zouden hier voor beide, in ieder geval de eerste, veel te vroeg zijn en voor de zwarte op tijd, waarom ik tegenwoordig twijfel. In beide gevallen is 't echter interessant. Is 't dier een tytis, dan zou hij dus als niet-broedvogel hier toch aankomen, zelfs een tijdje blijven en daarna 't binnenland ingaan. Maar 't zou ook kunnen dat 't er één is, die eenvoudig doortrekt en wacht, tot de tijd is aangebroken dat hij in Rusland, Zweden of Siberië beter weer kan verwachten. Is 't een phoenixurus, dan begrijp ik niet wat zoo'n ♀ hier zoo vroeg moet doen. Vooral waar Tollenaar zegt, dat bij hem de ♂ roodstaart 't eerst verschijnt, lijkt me dit zeer opvallend. Voor zulke quaesties moeten we veel meer waarnemers hebben, lui die altijd buiten zijn, elkaar altijd aflossen, zoodat er niets passeert zonder te zijn gehoord of gezien.

En daarvoor bestaat Rottum:

O-W'ers en gegoeden, stuurt geld in! Waarnemers en vogelvrienden van Nederland, meldt u en steunt ons. Alles wat noodig is, zijn geld, tijd en mannetjes en ze zijn er alle drie, maar we leven hier in Holland en een Hollander is slow. Haast u, wacht niet. Is niet de machtige Vereeniging tot Behoud van Natuurmonumenten tot stand gekomen door energiek optreden van enkele lui? Kunnen we zoo niet een Nederlandsch Helgoland scheppen met een Nederlandschen Gätke, zoodat er waarnemingen binnenkomen van belang voor beschaving en wetenschap?

Nu dan, ik zeg dat 't me vreemd lijkt. De eerste roodstaart, een ♀, komt hier aan 6 April en 15 April zit de eerste ♂ eindelijk te zingen, 's morgens in de schemering, op een daknok van een dorpshuis. 19 April verschijnt eindelijk zoo'n ♂ in De Bilt en veel eerder dan hij waargenomen werd, zat 't dier er in geen geval, want Tollenaar had Paaschvacantie en zat dus aldoor buiten. Zouden

hier heusch de zwakkere ♀♀ eerder aankomen? Der tapuiten handelwijs kan ik me voorstellen. Die eerste aankomers, waarover ik 't had, zijn onze eigen vogels, die hier blijven en broeden. Vroeger was dit vermoeden, maar ik heb zekerheid gekregen door enkele paren, die bleven op plekken, waar tapuiten zeldzaam waren.

Na een dag of 5 gemiddeld komen er meer en je kunt 't dan hebben, dat vandaag 't heele duin door de onrustige diertjes wordt opgevroot, dat voor elke konijnehelling een stel van die vroolijkers knarst en tjakt en als je den volgenden dag terugkomt, is op eens al 't moois weer verdwenen; 's avonds hebben ze hun vleugeltjes gespreid en hun vlinderstaartjes zijn verdwenen in de duisternis. Morgen komen er nieuwe. Soms blijven ze langer; ze hebben ook in 't minst geen haast, want in Rusland en Siberië ligt nog ijs en sneeuw en in Siberië kunnen ze toch niet, dan op z'n vroegst vóór half Juni met broeden beginnen. In den herfst trekken eerst onze eigen vogels weg, vergezeld van, of gevolgd dóór vreemdelingen en dan zijn de laatste vertrekkers de ouden, die 't meest gehard zijn.

Door 't volgend lijstje wil ik 't hierboven aangehaalde verduidelijken; 't geeft in volgorde de gedane waarnemingen:

TAPUITENAANKOMST EN -DOORTREK.

1915.	28 Maart	aankomst eerste paar.
»	2 April	overal vol.
»	14 »	gewone broedvogels op vaste plaatsen.
1916.	26 Maart	aankomst eerste paar. ('tzelfde als 't eerste paar in 1915).
»	3 April	overal vol.
»	± 20 April.	gewone broedvogels, aantal verminderd.
1917.	6 April	aankomst eerste paar.
»	8 en 20 April.	hier en daar een enkele tapuit, lang niet algemeen.
»	28 April	geen tapuit te vinden, behalve 't paar van 6 April.
»	2 Mei	vaste paren, aantal als verleden jaar of weinig verminderd.

Dit voorbeeld is al zeer duidelijk: op 28 en 26 Maart en 6 April verschenen respectievelijk in 1915, '16 en '17 de eerste paren op de oude plek; de twee eerstgenoemde jaren was 't zelfde paar 't vroegste.

Op 2, 3 en 20 April waren de doortrekvogels 't sterkst, meest in paren. In 1917 was echter dit aantal doortrekkers buitengewoon klein en zag ik niets dan ♂♂. In hoeverre hierop oorlog, koude of andere meteorologische oorzaken van invloed zijn geweest, heb ik niet kunnen nagaan.

Op 14 April in 1915, tegen 't eind van deze maand in 1916 zijn de vaste broedvogels terug. Hierbij valt nog op te merken, dat de grens tusschen 't verdwijnen der doortrekkers en 't komen van onze broedvogels niet scherp is; de dieren

kunnen elkaar om zoo te zeggen vaarwel zeggen; ik geloof zelfs dat de eerste paren der vaste broedvogels (uitgezonderd 't zéér vroege) nog hier verschijnen vóór de laatste doortrekkers.

In 't abnormale voorjaar van 1917 ging 't aldus:

Nadat er op 8 April één, en op 20 April enkele exemplaren doortrekkers insekten vingen, bleef dit zoo eenige dagen tot er op 28 April geen stag meer te zien was (alleen 't paar van de 6de bleef). Eigenlijk was 't stiller dan ooit in 't duin en als ik 't roodborsttapuitennest niet bij de eerste poging had gevonden, was ik er zeker niet vóór half Mei teruggekomen. Nu deed ik 't gelukkig wel en vond toen op 2 Mei eindelijk de broedvogels weer present, 't zelfde in aantal of iets verminderd. Als dus de vreemde staggen niet grooter in aantal zijn geweest, als ik ze zag, zijn die wel gedund en de onze niet. Misschien echter zijn ze begin Mei met de rest doorgekomen en ongemerkt gepasseerd.

Mocht iemand eenig licht in deze duisternis kunnen brengen, dan houd ik me hiervoor aanbevolen en zie graag mededeelingen van aankomst- of vertrekdata en ook van normaal of afwijkend gedrag dezer dieren (vooral berichten uit midden en Oosten van het land en hoe het staat in Limburg). Ik had 't er over, dat m'n tapuitenpaar den 7den April roodstaartgezelschap kreeg en toen die drieënmaal samen waren, weken ze, om zoo te zeggen, niet meer van elkaars zij.

9 April zwerft er een troep kramsvogels in 't weiland rond; op den 11den laat de eerste tjiftjaf zich hooren, 's morgens in de sneeuw en de fitis klaagt den 15den in 't berkenbosch, dat 't geen zacht weer wil wezen. Dienzelfden dag zitten er in den polder nog watersnippen en er vliegen twee talinkjes rond, snel en mooi voortschietend. Op 20 April vind ik aan zee een doode zeekoet in trouw-costuum.

De 22ste brengt boompieper, zingend boven 't hakhout en 23 April vind ik in mijn dagboek: „Volgens krantenbericht nachtegaal terug en ook al vrij lang zwaluwen“. Op 24 April wordt hier de eerste boeren-, den volgenden dag de eerste huiszwaluw waargenomen door een boerenzoon en 25 April zag ik zelf de eerste drie. Op 28 April neem ik in 't duin een paar duinpiepers waar, 's avonds als verder niets geluid geeft. 't Dier zingt onder 't stijgen als graspieper, danst daarna in de lucht rond, haast als grasmusch, en wisselt daarbij zijn tonen af tusschen de heldere tonen van den gras-, en 't rateltje van den boompieper. 't Geheel is veel meer gevarieerd dan van beide anderen, doet ook prettiger aan en hij houdt langer vol.

29 April worden de bonte kraaien zeldzaam, koekoek meldt zich, nachtegaal slaat; ik zie het eerste paapje ¹⁾, dat insekten vangt en een half dozijn befljsters scharrelen 's avonds langs den binnenduinkant, kort vóór de groote boerderij ²⁾. Ook trekt een late roodstaart (♀) langs.

¹⁾ 23 April moet er ook al een ♀ zijn gearriveerd.

²⁾ Voor in mijn streek bekende lezers zij hier vermeld, dat ik onder deze boerderij, waarover ik het in dit opstel herhaaldelijk heb, versta de boerderij »Puik en Duin«, Noordelijk van 't dorp gelegen.

Op 30 April en 1 Mei vertoonen zich gierzwaluwen, den 2en Mei spint de duinsnor weer op de hooge helling, 5 Mei zingt een grasmusch¹⁾, en een manbeflijster met schitterend witten kraag, duikt, vóór ik het weet, uit zee op en schiet met wilde slagen de opkomende zon tegemoet²⁾.

Twee van mijn vrienden zien 5 Mei nog een bonte kraai, in de polder scharrelt 's avonds een oeverlooper, 6 Mei volgen late kramsvogels, terwijl tuin-fluiter en braamsluiper zingen, klauwier present, op 9 Mei de tortel en ten slotte op 12 Mei klauwierinvasie en wielewaal. Zelfs wordt 9 Mei door 3 vrienden nog een bonte kraai gezien en ik zelf zie er nog één op 22 Mei, 's morgens $\pm$ 7.30. Een rare vogel komt aanvliegen, den binnenduinkant langs. Hij slaat snel met z'n vleugels en schijnt erge moeite te hebben tegen den vrij zwakken Oostenwind op te komen. 't Dier komt dichterbij: een bonte kraai, die aan elken kant 3 pennen mist, zoodat hij er verschrikkelijk togetakeld uitziet. Die bonte is wel de laatste voor Siberië, die langs komt. 10 Mei pas de eerste vliegvanger, maar die zullen er wel al veel eerder zijn geweest, trouwens tuinfluiter en braamsluiper ook, want na 2 Mei kwam ik niet genoeg buiten om eerste data te krijgen en na 10 Mei heelemaal niet meer. Nu moet ik 't alleen nog hebben over beflijsters, kramsvogels, goudplevieren en reigers:

Ik ken geen andere vogel, die zich zoo aan zijn tijd houdt, als de beflijster. In 1915 hielden ze zich in mijn duin op van 27 tot 29 April, in 1916 zwierven ze er rond op 29 April en 3 Mei verdween 't laatste paar, dit jaar scharrelde er weer een troepje 't duin langs op 29 April en de laatste was die man van 5 Mei, die de rijzende zon begroette.

Kramsvogels leggen 't anders aan:

Eerst blijven ze zoo lang mogelijk, ten slotte gaan ze met de vorst zuidelijker, maar een deel blijft den winter over en net is de kou voorbij of de vluchtelingen trekken de zee langs en verschijnen weer in duin en wei (6 Maart). Langzamerhand komen er meer en intusschen trekken anderen verder 't Noorden

¹⁾ Misschien 29 April; ik hoorde iets zingen, dacht grasmusch, maar 't was te kort om met zekerheid te zeggen.

²⁾ Heel mooi is nog een waarneming geweest van den zoon van den koddebeier, die twee weken lang een klapekster zag rondzwerven tusschen den kleihoop aan 't eind van de kolfbanen en 't Hoogwakers Bosch.

29 April, toen hij hem kort geleden voor 't laatst had gezien, kwam hij me een heel opgewekt verhaal doen van een mooien vogel. Ik meende te begrijpen wat hij bedoelde, liet hem de plaat zien en hij was verrukt: 't was de klapekster. Hoewel ik er telkens ben gaan kijken, heb ik hem niet meer gezien en zoo was de vogel, waarna ik meer dan drie jaar, meer dan naar één andere, verlangd had, weer gevlogen.

Eindelijk kreeg ik 't dier, heel kort geleden, 24 Sept. '17 te zien op de hei bij Wapenvelde (Gelderland), waar hij met een muis in zijn bek op den telefoondraad zat, terwijl een troep van zeker 50 zwaluwen uitvallen op hem deden. Toen de blauwe rakker merkte, dat ik belang in hem stelde, was hij akelig schuw.

in tot 6 Mei de laatste troep in 't weiland aan doorstane kou herinnert. Intusschen stierven ze dezen winter bij dozijnen. In één esschenboschje, aan den duinkant waar de laatste levenden zich hadden teruggetrokken, vond ik er 8. Koperwieken gedragen zich het meest als kramvogels; haast alle zanglijsters trekken weg en de groote lijsters blijven meest, maar verstaan de kunst zich 's winters buitengewoon weinig te vertoonen aan wandelaars en vogelspieders. Behalve de lijstertrek is ook die der reigers interessant: Einde Augustus en begin September trekken ze al vrij geregeld door, maar de meeste blijven lang, waar 't hun bevalt. 21 November is er eindelijk werkelijke trek, maar dat lang niet alles verdwenen is, blijkt met de vorst van Januari; in de eerste dagen trekken ze in troepjes van 6 of minder, in paren of enkel, hoog door de lucht naar beter streken; maar ook dan nog wil een deel blijven; naarmate de vorst aanhoudt, verzwakken deze, durven de reis niet meer beginnen of hopen op beter weer en in de 1ste en 2de helft van Februari begint 't uithongeren in massa. Hoeveel er in dien tijd aan slootrandjes en in polders, vooral langs den duinkant, waar de wellen drinkwater gaven, neervielen is ongelooflijk. Ik had er 6 voor Paardenkerkhof, 8 voor m'n bosschen en 6 voor den éénen polder, 5 voor den 2den. Later kwamen er met den dag meer bij op allerlei onverwachte plaatsen, akelig uitgeteerd, niets dan vel over been. Des te vreemder is 't daarom, dat er dit jaar op de broedplaatsen meer zouden zijn geweest dan ooit.

4 Maart begint de terugtrek al weer, die tot half Maart ongeveer doorgaat en 't sterkst is op 11 Maart. Eigenaardig is dat ze, ondanks 't nog koude weer (op sommige vaarten werd nog gereden, de meeste lagen nog toe) hun terugtrek niet uitstelden. Verleden jaar viel de massa-aankomst 12 Maart en toen schreef ik in mijn dagboek: „je zoudt zeggen ze trekken, maar ik kan me niet begrijpen, dat terugtrek van reigers pas half Maart zou plaats hebben.“ Van 't jaar kwam er in: „Ze zijn vroeg en netjes op tijd.“

Omstreeks denzelfden tijd als de reigers verschijnen de eerste goudplevieren terug nl. 12 Maart. Tollenaar zag ze bij Wageningen op de Veenendaalsche hei voor 't eerst op 13 Maart en nu zou ik wel eens willen weten of ze overal in dezen tijd weer verschenen.

Hier is 't ook tijd, nog iets te zeggen van een paar vogels:

De wiewaal is een stiekemert. Begin Mei zie en hoor je hem een paar dagen in 't Hoogwakers Bosch of een andere plek in 't duin, waar ze nooit broeden. Dan arriveeren ze ook in de broedbosschen en vrij vroeg in den zomer, dit jaar was 't in den tijd vóór 't mondeling eindexamen, eind Juni, begin Juli, miauwen, fluiten en kras-zingen ze alweer in 't Hoogwakers Bosch, waar ze na een tijdje verdwenen zijn. Ze maakten bij mij den indruk alsof ze elk jaar eenzelfde paar waren, waarom weet ik niet en ik mag dat ook niet gelooven.

Onze allerlaatste aankomers zijn wel de kwartels, die ik in 1916 voor 't eerst hoorde op 21 Mei en waarvan ik in 1917 een exemplaar met lammen voet op 25 Mei in handen kreeg. De jachtopziener hoorde ze echter in 1917 al eerder, omstreeks 18 Mei.

Van den spreekwentrek heb ik minder opgeteekend, dan er te zien was en dat komt vooral, doordat deze vogels altijd in grootere of kleinere troepen rond-scharrelen in de vlakke binnenduinen; in de duindoornbessen of de polder, waar-door ze niet meer opvallen als trekvogels.

De gele kwikstaartjes trekken in Augustus en September altijd matig, maar geregeld door, vooral in de vroege morgenuren. Ze gaan hoog, soms zelfs niet te zien, maar altijd direct te herkennen aan hun luiden, eigenaardigen lokroep. Hier-door is 't ook totaal onmogelijk oude van jonge vogels te onderscheiden. 't Aantal, dat in 't geheel passeert, loopt in de duizenden. ¹⁾

Over den roofvogeltrek wilde ik nog 't volgende zeggen:

Deze dieren schijnen aan bepaalde dagen de voorkeur te geven boven andere; hiermee bedoel ik dit: een week of zelfs langer kan 't gebeuren dat er midden in den trektijd geen enkele roofvogel passeert; dan b.v. opeens, zooals ik 't eens beleefde, om 't uur of om de 2 uur één; een tijdje niets, een dag met 3. Bij Gatke's waarnemingen valt 't soms ook op. Waarmee 't verband houdt, weet ik niet, maar op vorstdagen (zie hierboven) heb je ook altijd roofvogels. Dat kunnen intusschen exemplaren zijn, die tot dien tijd ergens noordelijker zaten en die 't hier, waar 't weer zachter en de hoeveelheid vogels grooter is, beter bevalt. Of zijn ze met de vorst in 't oosten van het land minder, dan zouden 't die kunnen zijn. Hier volgt nog even een kort overzicht van de doorgetrokken roofvogels (alleen voor zoover 't de trek betreft, 't aantal torenvalken o. a. was anders veel grooter):

7 Augustus: 4 roofvogels.	23 Januari: smelleken.
24 » : sperwer.	24 » : torenvalk.
25 » : hoogstwaarschijnlijk velduil.	28 » : smelleken.
29 » : 3 buizerden, torenvalk.	4 Februari: sperwer.
30 September: buizerd, torenvalk.	11 » : torenvalk.
1 October. buizerd.	14 » : sperwer of smelleken.
22 » : sperwer, 2 torenvalken.	16 » : torenvalk.
5 November: 2 torenvalken.	21 » : torenvalk.
21 » : torenvalk, sperwer.	22 » : sperwer.
3 December: sperwer.	24 » : slechtvalk.
21 Januari: 3 ruigpootbuizerden, smelleken.	23 Maart: torenvalk, sperwer.
22 » : torenvalk.	1 April: torenvalk.
	7 » : sperwer.

Totaal zijn dit: 8 sperwers, 14 torenvalken, 3 smellekens, 1 slechtvalk, 5 buizerden, 3 ruigpootbuizerden, 1 sperwer of smelleken, 1 velduil (?), 4 onbekenden; samen 40 stuks.

Hier heb ik nu mijn waarnemingen gegeven over den vogeltrek, heen naar 't Zuiden in den herfst, terug naar 't Noorden in 't voorjaar.

¹⁾ In dit overzicht komen de eerste gele kwikstaarten pas voor op 2 September en onder ons gezegd lijkt me hier mijn eigen waarneming erg laat; in 1917 verschenen ze al op 3 Augustus. Ook vind ik ze na dezen eersten datum geen één keer meer in m'n dagboek onnauwkeurig geweest!

Hoe de Helgolanders bij dezen heerlijken en interessanten arbeid te werk gingen, weet ik niet, wel geloof ik dat er meer lui zijn geweest dan Gätke alleen, want 't is onmogelijk, dat je 't langer dan twee nachten en twee dagen zonder slaap kunt doen en toch worden de nacht-doortrekkers ook opgegeven. Of zou hij even een loopje hebben gedaan vóór 't naar bed gaan? In dat geval, zijn zijn gegevens niet volledig.

Mijne zijn het in de verste verte niet; ik zou zeggen als je deze waarnemingen vervijfdubbelt, dan zou je misschien langzamerhand krijgen wat er werkelijk langs komt en dan mag je er bovendien nog wel 20 soorten bijtellen, die mij ontgingen. Ten eerste was ik alle werkdagen, uitgezonderd de vacantes, naar school van 's morgens half 8 tot 's middags 5 en 's Zaterdags tot 12 uur. 's Zondags thuis. Ten tweede is hier 't aantal eigen vogels betrekkelijk groot, waardoor ik alle waarnemingen, in 't bosch gedaan, geschraapt heb, als niet behoorend tot den trek. Ten derde beslaat de trekweg langs de kust een breedte van ongeveer 3 K.M. en al zit je nou op 't hoogste duin net in 't midden en al beschik je nou over den besten prisma-kijker, dan is 't nog onmogelijk, dat je maar de helft oppikt in je eentje. Nee, als ik nou nog 4 posten er bij kon zetten op geschikte punten, 4 flinke waarnemers, die er met hart en ziel bij zijn, dan zou je kunnen beweren zonder al te groot overdrijven: De trekvogels worden hier volledig geboekt.

Maar dan nog zou de nacht een (weliswaar hoogst interessante), maar lastige hinderpaal blijven. Vaak gebeurt 't dat er een vogel passeert, zonder dat je in de verste verte kunt nagaan, tot welke familie hij hoort. Je kunt bovendien niet steeds maar in je eentje op een duin blijven zitten, als er uren lang niets komt. Dan ga je uit, zoekt den boel op, heen langs 't strand, duin door, terug binnen langs. Maar terwijl je aan 't strand zit, passeeren er in duin en polder roofvogels of steltloopers, en zit je aan den binnenkant, dan passeeren aan zee regenwulpen, grutto's, ganzen of eenden. En dan die lui, die de school-indeeling gemaakt hebben. 't Is heel leuk in Juli en Augustus vacantie te hebben, maar 't is de doodste tijd van 't jaar. Van 't jaar leerde 't stadsbestuur gelukkig vrijgevigheid door den kolennood, en hoewel hij 't moet betreuren en 't ook werkelijk verdrietig vinden zal, omdat de oorzaak ervan zoo onmenschelijk en treurig is, zal toch ieder vogelvrind in zijn hart dat bestuur zegenen, heel stiekempies, als zooiets in Februari '18 weer gebeurt. Zonder overdrijving hebben m'n waarnemingen aan dezen kolennood veel te danken, hoe veel ellende hij ook aan den anderen kant veroorzaakt. Maar om op de rest terug te komen:

Zet op Rottum 2 goede waarnemers, die elkaar geregeld nacht en dag kunnen aflossen, 3, 4, is niet te veel en 1 is te weinig, want de helft moet hem ontgaan; laat die daar hun gang gaan, kijken, turen, tellen en opschrijven en laat die lui eens een artikeltje over hun waarnemingen publiceeren. Ik verzeker je, dan zullen de ornithologen anders kijken! En om nu maar eens een

begin te maken, vertel ik hierbij dat mijnheer Thijssse heel graag iets hoort over de meening der Nederlandsche waarnemers omtrent dit plan; al zijn 't niets dan enkele sympathiebetuigingen, de rest komt wel, maar 't moet vlug gaan en niet zoo eeuwig lang wachten. Wie doet mee?

Nadat ik mijn artikel tot zoover geschreven had, stuurt mijn compagnon van 't Sant me een paar brieven met gegevens omtrent den trek in den door mij behandelde tijd (Juni 1916—Juni 1917).

Ik breng deze in verband met de mijne en nu vraagt van 't Sant me ook waarom, als ik zijn gegevens gebruiken kan, ik die van andere ook niet vraag. Graag had ik dit gedaan, maar 't artikel zou te lang worden en die van van 't Sant handelen vnl. over Leiden en omstreken en komen dus voor een deel uit dezelfde streek. Ook volgen hier enkele data, overgenomen van den heer Drijver, uit een artikel; „Een merkwaardig voorjaar“ (*Algemeen Handelsblad* 23 April '17). Ze komen weliswaar niet uit mijn buurt, maar wel van den duinkant en omdat er enkele vroegere bij zijn, voeg ik ze hier bij.

Leiden;

1 October. Begin gaaientrek; deze gaat door op 8 October (mijn eerste exemplaren), 15, 16 en 18 October; 11 November nog pl. m. 40 en 22 Nov. de laatste; 28 November een sperwer, 5 Januari nog kieften, 7 Januari weer veel.

18 Januari de laatste zanglijster, die 3 Februari weer terug is (Deze waarneming lijkt me interessant, maar zou 't dier heusch in dezen tijd Zuidelijker geweest zijn?)

27 Jan. 2 wilde zwanen ¹⁾. (Ik zag de mijne 26 Jan. te Katwijk-Binnen; deze werden daar ook gezien; misschien waren 't dezelfde).

„Graspieper en veldleeuweriken heb ik met de vorst ook gezien, maar de koperwieken deden heel anders dan andere jaren. Bij Leiden zag ik na 't exemplaar van 30 Jan. weinig meer met den terugtrek en jij weet even goed als ik, dat ze hier in andere jaren in hoopen overwinteren bij de weiden“.

„11 Februari brengt een sperwer in onze tuin. Op onze tochten opmerkelijk veel roofvogels, vooral sperwer; onze Poelgeeststorenvalk bleef gewoon overwinteren. 17 Febr. boven 't Kagermeer $\pm$ 180 ganzen en minstens 500 meerkoeten; de eerste kieft. 2 Maart: 3 koperwieken, 9 Maart de eerste tureluurs (21 Jan. ook nog één.) 10 Maart de eerste grutto's ¹⁾, 17 Maart de kwikstaart terug. (*Bij mij kwamen de eerste kieften ook 17 Febr., tureluurs 6 Maart, grutto's 14 en kwikstaart ook veel 14 Maart*) ²⁾, 23 en 31 Maart weer koperwieken, 25 April laatste bonte kraai, 28 April eerste boerenzwaluw, 29 April huiszwaluwen en laatste keepen, 30 April gierzwaluw, 1 Mei koekoek, 2 Mei nachtegaal ¹⁾, 6 Mei braamsluiper, 9 Mei spotvogel, 11 Mei tuinfluiter ¹⁾, 12 Mei tortel, 14 Mei vliegenvanger.

Gaai in mijn gebied (Klei bij Leiden) absent van 6 Mei tot 13 Juli. 't Valt

¹⁾ Waarneming van anderen, niet van van 't Sant zelf.

²⁾ Gecursiveerde regel van mij, Verwey.

me mee dat van 't Sant die zomervogeltjes ook zoo laat ziet; misschien ligt 't dan toch niet aan tijdsgebrek, dat ik ze laat zag, maar zijn ze werkelijk laat gekomen. Laat een ander hier maar eens bijspringen. Er zijn toch wel meer waarnemers!

Hier volgen de gegevens van den heer Drijver:

„De vroege trek had een vrij regelmatig verloop, omdat ganzen, eenden, kieviten enz., de koude vrij goed kunnen doorstaan. De terugkeer van grutto's en tureluurs ondervond al even min eenige vertraging van beteekenis; begin April zijn ze in elken polder. Lepelaars kwamen zelfs vroeg, 3 stuks eind Februari. Kluten half Maart al veel. 't Gevoeligst zijn de kleinere vogels, alleen de kwikstaarten hebben er voor gezorgd op den gewonen tijd aanwezig te zijn (11 Maart).

Tijftjaf 10 April (*mijne 11, van 't Sant 14 April*); Tapuit 11 April (*na mij*) fitis 19, gekraagde roodstaart 19 April (*bij mij de fitis 15 April en de roodstaart misschien 7, in ieder geval 15 April*), boerenzwaluw 21 April.

Ik ben nog niet klaar:

Van 't Sant zijn koperwieken overwinterden dezen winter niet; dit is interessant. Bij de boerderij „Puik en duin”, de boerderij waarover ik 't in dit opstel aldoor heb, komt op verschillende plaatsen welwater 't duin uit, er staat daar aardig hout onderlangs en daardoor vormt dit deel een schitterend punt voor waarnemingen. Ik zit er vaak. Vorige jaren nu overwinterden de koperwieken en kramsvogels daar nooit; in den herfst trokken ze door en in 't voorjaar als ze terugkwamen, maar overwinteren deden ze niet. Wel in Leiden, Oegstgeest, enz., waar ze geregeld waren te vinden, misschien omdat 't daar boschrijker is of meer voedsel te vinden. Dit jaar echter trokken ze zich met de vorst uit Leiden terug en verschenen bij Dobbe, waar ze den heelen winter bleven. Je zoudt haast de gevolgtrekking gaan maken dat 't Leidenaars zouden zijn, maar daar geloof ik toch niets van.

Natuurlijk kwamen ze vooral op 't welwater af, dat zelfs met de strengste kou openbleef. Daardoor hielden ook de watersnippen 't uit.

Noordwijk aan Zee.

JAN VERWEY.

DE GROOTE JAGER.

(*Stercorarius skua.*)

EEN hevige Z. W. of N. W. storm, die een beetje lang aanhoudt, levert voor den vogelverzamelaar soms aardige verrassingen op. Dat heb ik zelf meermalen ondervonden. Vroeger had ik er dikwijls een flinke reis voor over, om na zoo'n orkaan het zeestrand over een grooten afstand af te wandelen, ten einde te zien wat de golven in dooden of uitgeputten toestand op het droge hadden geworpen. Alken, zee-koeten, bruine en zwarte zeeëenden en stormmeeuwen behooren altijd tot de